

*Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ У КРЕДИТНИХ ДОГОВОРАХ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Через агресію РФ, яка виникла 24 лютого 2022 року, неймовірна шкода завдається також і суб'єктам господарювання. Торгова-промислова палата України засвідчила форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) – військову агресію Російської Федерації проти України. Ці обставини до їх офіційного закінчення є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб по договору, окремим податковим чи іншим зобов'язанням/обов'язком, виконання яких настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання відповідно яких стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин [1].

Застереження про форс-мажорні обставини розподіляє ризик втрати, якщо виконання утруднюється, затримується чи запобігається через подію, яку сторони не могли передбачати чи контролювати. Він забезпечує договірний захист, обсяг та дія якого залежатимуть від явних умов конкретного договору. Ці умови могли бути узгоджені, якщо сторони знайшли час, щоб адаптувати застереження до своєї конкретної угоди, але вони часто є шаблонними [2].

Щоб впоратися зі зростаючим попитом на кредити та появою нових типів кредитів і ризиків, та гармонізувати систему правил захисту споживачів і забезпечити функціонування внутрішнього кредитного ринку під час воєнного стану в Україні була прийнята низка змін. Так, законодавець вніс відповідні зміни за допомогою прийняття Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2120-ІХ. Даним законом були внесені зміни до ЦК України та Закону «Про споживче кредитування». Національний банк України не став винятком та прийняв «Правила роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану», затверджені постановою правління НБУ від 25.03.2022 р. № 23 «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп» [3].

Наприклад, у німецькому законодавстві немає законодавчого становища, яке допускає відмову від виконання, припинення чи коригування договірних відносин через форс-мажорних обставин. Цей термін зустрічається лише зрідка в правових нормах, які охоплюють різні питання, наприклад, у розділі 206 Цивільного кодексу Німеччини (зупинення терміну давності у випадках форс-мажорних обставин), пункті 3 розділу 701 Цивільного кодексу Німеччини [4].

З іншого боку, контракти та загальні умови часто містять положення про «форс-мажорні обставини», які зазвичай передбачають право відмовити у виконанні, розірвати або змінити договір. Те, що розуміється під «форс-мажорними обставинами» у цих випадках – без юридичної ухвали – було розроблено судами: воно визначає «зовнішня подія, викликана ззовні елементарними природними силами або діями третіх осіб, яка непередбачувана відповідно до людської проникливості та досвіду, не може бути запобігана або захищена економічно прийнятними засобами, навіть максимальною обережністю, розумно очікуваною в даних обставинах, і яка неприйнятна для операції».

Це визначення зазвичай охоплює війни та стихійні лиха, а також епідемії та хвороби, такі як вірус атипової пневмонії або холера. Цьогорічну пандемію COVID-19 також слід розглядати як випадок форс-мажорних обставин.

На відміну від Цивільного кодексу Німеччини, Цивільний кодекс Франції містить визначення форс-мажорних обставин у статті 1218 Цивільного кодексу Франції, яке застосовується до договірних прав. Згідно з цим визначенням, форс-мажор існує, якщо «подія, що знаходиться поза контролем боржника, яка не могла бути розумно передбачена під час укладання договору і наслідки якої не можна було уникнути розумними заходами, заважає боржнику виконати своє договірне зобов'язання».

Французьке законодавство визначає не тільки поняття форс-мажорних обставин, а й визначає правові наслідки у разі форс-мажорних обставин у пункті 2 статті 1218 Цивільного кодексу Франції так: «якщо боржнику тимчасово не дозволяють виконати своє зобов'язання лише за форс-мажорних обставин, його зобов'язання щодо виконання тимчасово припиняється, якщо викликана цим затримка не виправдовує розірвання договору» [5].

Як і відповідно до законодавства Німеччини, наслідки виникнення форс-мажорних обставин відповідно до законодавства США на-

самперед залежать від того, чи розглядали сторони та чи застерігали таку справу в договірній угоді.

Підсумовуючи необхідно зазначити, що наша держава, на нашу думку, забезпечила максимальний захист суб'єктів кредитного договору під час режиму воєнного стану, який був введений 24 лютого 2022 року, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану». А саме у період дії воєнного, надзвичайного стану та у тридцяти денний строк після його припинення або скасування: боржник звільняється від відповідальності, визначеної статтею 625 Цивільного кодексу України; боржник звільняється від обов'язку сплати на користь кредитора неустойки за такі прострочення; забороняється у разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит збільшення процентної ставки за користування кредитом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст. 144.
2. Підлубна Т. М. Право на захист цивільних прав та інтересів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право ; міжнародне приватне право». К., 2009. – 20 с.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX: URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#n225>
4. Погребняк В. Я. Розвиток відносин споживчого кредитування в правових системах іноземних держав. *Наше право*. 2015. № 6. С. 152 –156.
5. Мазур О. С. Цивільне право України : навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.